

Datainspektionen informerar

Nr 3/2013

Allmänna råd

om behandling av personuppgifter inom barnomsorgen.

Datainspektionen har i samråd med social- och miljöavdelningen vid Ålands landskapsregering utarbetat allmänna riktlinjer för att underlätta barnomsorgens behandling av sådana personuppgifter som många gånger upplevs som känsliga av de berörda barnen och framför allt deras föräldrar.

De allmänna riktlinjerna har tillkommit efter att en arbetsgrupp med sakkunskap inom barnomsorgen på uppdrag av social- och miljöavdelningen utarbetat ett förslag till bland annat observationsmaterial med anledning av att förskolbarn börjar skolan.

Datainspektionen arbetar för att medborgarnas personliga integritet inte kränks när personuppgifter behandlas. Vi arbetar också proaktivt genom att informera myndigheterna om deras skyldighet att hantera personuppgifter på ett korrekt sätt. Bland annat ska myndigheterna informera om hur de behandlar personuppgifter. Det görs bl.a. genom att hålla beskrivningar över vilka personuppgifter de behandlar tillgängliga.

Datainspektionen

den 8 oktober 2013

Innehåll

1	Sammanfattning	4
2	Bakgrund	4
3	Observationsmaterialet Axet och skolberedskapsobservationen	4
3.1	Axet	4
3.2	Skolberedskapsobservationen	5
4	Utlämnande av personuppgifter	5
4.1	Allmänt	5
4.2	Vad är en personuppgift?	6
4.3	Känsliga uppgifter	6
4.4	När är behandlingen tillåten?	6
4.5	Adekvata och relevanta uppgifter och rätt användare	6
4.6	Kontaktuppgifter	7
4.7	Ansvar	7
5	Samtycke	8
5.1	Kommentarstext	8
6	Checklista	8

1 Sammanfattning

En korrekt behandling av personuppgifter handlar om arbetsättet och på vilket sätt personalen inom barnomsorgen ytterligare kan förbättra sättet att arbeta på. Det är viktigt att inom barnomsorgen bestämma hur informationen ska skyddas och bygga rutiner och tekniken kring hanteringen.

Barnens och vårdnadshavarnas personuppgifter ska skyddas så att utomstående inte kommer åt dem.

Datainspektionen har tidigare på sin webbsida <http://www.di.ax> publicerat bland annat följande allmänna råd:
Allmänna råd för skolan (Nr 1/2009), Allmänna råd om registeransvar (Nr 5/2011) och Allmänna råd för kommunerna (Nr 1/2010).

2 Bakgrund

Datainspektionen har i samråd med social- och miljöavdelningen vid Ålands landskapsregering (landskapsregeringen) utarbetat en vägledning för hur barns personuppgifter får behandlas inom barnomsorgen inför förskolbarns skolstart. Vägledningen är baserad på observationsmaterialet Axet och skolberedskapsobservationen som presenterades vid ett möte 24.9.2013. Vid mötet framgick att observationsmaterialet är avsett att fungera som ett pedagogiskt stödmaterial i syfte att underlätta barnens övergång från förskola till grundskola. Materialet har tagits fram i syfte att konkretisera programmet för förundervisningen. Landskapsregeringen rekommenderar samtliga kommuner att använda materialet under en tvåårsperiod för att därefter låta utvärdera materialet för eventuell revidering.

3 Observationsmaterialet Axet och skolberedskapsobservationen

Utkastet till observationsmaterial och överföringsmaterial upptar inledningsvis uppgifter om barnets namn, födelsedatum, daghem/avdelning och vem som har gjort observationen.

3.1 Axet

Observationsmaterialet innehåller olika frågeställningar som ska ge svar på barnets jagutveckling och kroppsuppfattning, självständighet, sociala färdigheter och känslouttryck, språkutveckling, matematik och logiskt tänkande, grovmotorik, finmotorik samt teckningsutveckling under tiden från det att barnet är tre år till och med sex år. Frågorna ska besvaras utifrån en positiv bedömning såsom "kan" eller "är på gång" istället för "kan inte".

3.2 Skolberedskapsobservationen

Observationsmaterialet Axet utgör grunden till det överföringssamtal som barnträdgårdsläraren håller med skolans nybörjarlärare. Underlaget för överföring från barnomsorg till skola innehåller uppgifter om barnets namn, födelsetid, adress och daghem, social kompetens och samarbetsförmåga, språk och interaktion, grundläggande färdigheter inom matematik, koncentration och minne, fin- och grovmotorik, starka sidor och specialintressen, behov av individualisering och sammanfattning.

Skolberedskapsbedömningen åtföljs av en ifyllnadsanvisning där behovet av individualisering till exempel kan gälla behov av stöd i svenska, eventuella terapier, specialpedagogiskt stöd och hemspråk.

Observationerna diskuteras med barnets vårdnadshavare och går igenom vid utvecklingssamtalen. I samband härmed inhämtas vårdnadshavarens samtycke till att materialet får lämnas vidare till skolan. När barnet slutar inom barnomsorgen har vårdnadshavarna rätt att behålla observationsmaterialet.

4 Utlämnande av personuppgifter

4.1 Allmänt

Vissa uppgifter inom barnomsorgen som inte betecknas som känsliga enligt personuppgiftslagens¹ mening upplevs av många som känsliga såsom exempelvis omdömen och värderande uppgifter. Därför är det viktigt att behandla sådana uppgifter med respekt för barnet, vårdnadshavare och personalen. Hur länge uppgifterna ska sparas måste vid tillämpningen av personuppgiftslagen avgöras beroende på vilket ändamålet med sparandet är. Ändamålet måste vara bestämt i förväg och sakligt grundat.

Barnets och vårdnadshavarens personuppgifter ska skyddas så att utomstående inte kommer åt dem. Med utomstående avses också sådan personal som inte behöver uppgifterna i sitt arbete. Uppgifterna skyddas mot olaglig behandling, så att ingen av misstag kommer åt att förstöra, ändra, utlämna eller sända uppgifterna vidare. Handlingar förvaras i låsta skåp. Datasystemen skyddas med användaridentifikation och lösenord. Personalen ges sådana användarrättigheter som krävs för personalens specifika arbetsuppgifter och bruket av användarrättigheterna följs upp.

Sammanfattningsvis bör den registeransvariga tänka på följande:

- Kartlägga hotbilden
- Sätta mätbara mål för säkerhet
- Fastställa policy för säkerhet
- Skapa en fungerande organisation för säkerhet
- Skaffa den utrustning som behövs och använda den rätt
- Upprätta regler och rutiner
- Informera och utbilda kontinuerligt
- Följa upp att regler och rutiner följs och respekteras
- Testa säkerheten regelbundet

¹ Landskapslagen (2007:88) om behandling av personuppgifter

4.2 Vad är en personuppgift?

Personuppgifter är "all slags information som direkt eller indirekt kan hänföras till en fysisk person som är i livet".

4.3 Känsliga uppgifter

Enligt personuppgiftslagen är definitionen av känsliga personuppgifter sådana uppgifter som avslöjar ras eller etniskt ursprung, politiska åsikter, religiös eller filosofisk övertygelse, medlemskap i fackförening eller personuppgifter som rör hälsa eller sexualliv. Huvudregeln är att det är förbjudet att behandla känsliga uppgifter om inte den registrerade har lämnat sitt samtycke till behandlingen eller på ett tydligt sätt offentliggjort uppgifterna. Av personuppgiftslagen framgår att känsliga uppgifter i vissa fall får behandlas trots att samtycke från den registrerade inte föreligger. Det gäller t.ex. om behandlingen av personuppgifterna är nödvändig för att rättsliga anspråk skall kunna fastställas, göras gällande eller försvaras.

Behandling av personuppgifter om ett barns hälsa, till exempel allergier eller uppgift om ett barns modersmål, vilket i vissa fall indirekt kan vara en uppgift om etniskt ursprung, förutsätter samtycke. Samtycket skall i regel inhämtas av vårdnadshavaren i det fall det är fråga om barn som inte nått en sådan mognad att de själva kan tillgodogöra sig information om vad en behandling innebär och som faktiskt kan ge ett frivilligt samtycke².

4.4 När är behandlingen tillåten?

Personregisterlagen innehåller regler om grundläggande krav som ställs på behandling av personuppgifter. Personuppgifter får till exempel endast samlas in för *särskilda uttryckligt angivna och berättigade ändamål*. Uppgifterna får inte behandlas för något ändamål som är oförenligt med det ändamål för vilket de ursprungligen samlats in. Fler uppgifter om en person än vad som är nödvändigt med hänsyn till ändamålet får inte heller behandlas. Personuppgifter får inte bevaras under längre tid än vad som är nödvändigt med hänsyn till ändamålet med behandlingen. Uppgifterna får bara behandlas för vissa i lagen angivna syften såvida inte den vars personuppgifter behandlas lämnat sitt samtycke till behandlingen. I personuppgiftslagen finns också restriktioner när det gäller behandling av känsliga personuppgifter och uppgifter om personbeteckning. Det finns också bestämmelser om bland annat information till de registrerade, om rättelse av uppgifter och om IT-säkerhet.

4.5 Adevkata och relevanta uppgifter och rätt användare

Bestämmelserna i personuppgiftslagen

Ett grundläggande krav vid all behandling av personuppgifter är att de personuppgifter som behandlas är adekvata och relevanta i förhållande till de ändamål som bestämts för behandlingen av personuppgifterna.

² Enligt 11 § 3 mom. förvaltningslag (2008:9) för landskapet Åland har både en minderårig som har fyllt femton år och hans eller hennes vårdnadshavare eller någon annan laglig företrädare rätt att föra talan i ett ärende som gäller den minderårigas person eller personliga fördel eller rätt. Lagen (FFS 785/1992) om patientens ställning och rättigheter 9 § stipulerar att minderårig patient som med bedömning av ålder och utveckling kan fatta beslut om vården har rätt att förbjuda att uppgifter om hans eller hennes hälsotillstånd och vård ges till hans eller hennes vårdnadshavare eller någon annan laglig företrädare.

Andra grundläggande krav är att personuppgifterna får samlas in bara för särskilda, uttryckligt angivna och berättigade ändamål, samt att personuppgifter inte får behandlas för något ändamål för vilket uppgifterna samlades in.

Personuppgifter kan bli allmänna handlingar som omfattas av offentlighetsprincipen och därmed kan behöva lämnas ut till den som det begär.

Adekvata och relevanta personuppgifter

I underlag för individuella utvecklingsplaner kan det förekomma personuppgifter som inte är känsliga i den mening som avses i personuppgiftslagen, men som ändå är att anse som integritetskänsliga. Det kan till exempel röra sig om barnets sociala utveckling, om omdömen och värderande uppgifter. Personuppgiftslagens grundläggande krav på adekvans och relevans är av särskild vikt när det gäller behandling av integritetskänsliga personuppgifter. Därför bör regler utformas med respekt för barnens personliga integritet.

Rätt ändamål - rätt användare

De grundläggande kraven angående ändamålet med behandlingen, innebär att åtkomst till personuppgifterna inte bör ges till personer som inte behöver dem i sitt arbete. Om sådana personer tar del av uppgifterna, sker det nämligen i annat syfte än det professionella ändamålet med behandlingen.

För varje behandling av känsliga personuppgifter i fritextfält, i underlag för utvecklingssamtal och i standardiserade kommentarer för frånvaroregistrering krävs samtycke. Kravet på adekvans och relevans innebär att uppgifter som barnomsorgen skriver in i fritextfältet enbart behövs i samband med att observationen om barnet görs. Barnomsorgen måste aktivt ta ställning till om ett fritextfält faktiskt behövs där fritt valda kommentarer om barnet görs. Om bedömningen görs att det finns behov av fritextfältet bör det göras en skriftlig instruktion till användarna om vilka uppgifter som är relevanta att lämna i fritextfältet och vilka sekretessregler som gäller. Risken för att irrelevanta och inadekvata kommentarer lämnas finns annars.

4.6 Kontaktuppgifter

Barnets/vårdnadshavarens kontaktuppgifter är i regel offentliga uppgifter. Datainspektionen rekommenderar trots det att samtycke inhämtas för att undvika att eventuell sekretessbelagd kontaktuppgift (t.ex. hemlig adress eller hemligt telefonnummer) lämnas ut.

4.7 Ansvar

Den³registeransvariga myndigheten kan överlåta den faktiska behandlingen av personuppgifter till föreståndarna inom barnomsorgen. Ansvar i sig kan aldrig överlåtas. Det är alltid den registeransvariga myndigheten som ytterst svarar för att personuppgiftslagen följs och att de registrerade behandlas korrekt. Fastställda regler och rutiner behövs för att säkerställa att inga sekretessbelagda personuppgifter behandlas på ett sådant sätt som innebär ökade risker för de enskilda registrerade. Det är viktigt att barnomsorgen gör en bedömning om hur personuppgifterna ska behandlas.

³ Personregisteransvaret i en kommun ligger normalt hos de kommunala nämnder som är så självständiga att de är förvaltningsmyndigheter. En kommunal nämnd som är förvaltningsmyndighet är således vanligtvis registeransvarig för de behandlingar av personuppgifter som nämnden har att utföra.

5 Samtycke

Följande information ska lämnas till vårdnadshavaren eller/och den registrerade innan han eller hon samtycker:

1. Den registeransvariges (till exempel socialnämnden) namn,
2. Registerbiträdets (den som behandlar personuppgifterna för barnomsorgen räkning) namn och titel,
3. Ändamålet med behandlingen,
4. Övrig nödvändig information för att den registrerade ska kunna ta till vara sina rättigheter i samband med behandlingen, såsom
 - Vilka kategorier av uppgifter som ska behandlas,
 - Information om mottagarna eller kategorier av mottagare av uppgifterna,
 - Skyldighet att lämna uppgifter,
 - Rätten att ansöka om information, och
 - Vart rättelseyrkande skall lämnas

5.1 Kommentartext

Det är viktigt att bygga in integritetsskyddet från första början i observationsmaterialet. Personlig integritet ska vara en drivande faktor vid till exempel val av skyddsnivåer och åtgärder. Till exempel arbetsflödet ska styra användaren automatiskt mot ett integritetssäkert arbetssätt och formulären bör vara så utformade att inte mer information än nödvändigt samlas in eller visas. Uppgifter som inte längre behövs ska tas bort.

6 Checklista

- Begränsa mängden personuppgifter
- Begränsa åtkomsten till uppgifterna
- Skydda uppgifterna
- Låt frågeformulär och anvisningar styra användaren rätt

Ju känsligare uppgifter desto större krav på säkerhetsåtgärder!